

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ
СПРАВ
ФАКУЛЬТЕТ № 2
КАФЕДРА ТРУДОВОГО ТА ГОСПОДАРСЬКОГО ПРАВА

ТЕКСТ ЛЕКЦІЇ

з навчальної дисципліни
«Напрями розвитку науки права соціального забезпечення»
вибірковий компонент освітньої програми третього рівня вищої освіти
(Право Law,
галузь знань «08 Право», спеціальність 081 «Право», 12.00.05 – трудове право;
право соціального забезпечення)

за темою № 2: Стан національного соціального законодавства

Харків (Вінниця) 2023

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
ХНУВС
Протокол від 25.09.2023 № 8

СХВАЛЕНО

Вченою радою факультету № 2
ХНУВС
Протокол від 29.08.2023 № 7

ПОГОДЖЕНО

Секцією Науково-методичної ради
ХНУВС з юридичних дисциплін
Протокол від 22.09.2023 № 8

Розглянуто на засіданні кафедри трудового та господарського права факультету № 2 ХНУВС(протокол від 28.08.2023 № 8)

Розробники:

1. Професор кафедри трудового та господарського права, доктор юридичних наук **Подорожній Є.Ю.**
2. Старший викладач кафедри трудового та господарського права факультету № 2 ХНУВС, кандидат юридичних наук **Яценко Т.П.**

Рецензенти:

1. Професор кафедри цивільного права і процесу Донецького національного університету імені Василя Стуса, доктор юридичних наук, доцент **Амелічева Л.П.**
2. Декан факультету № 4 Харківського національного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор **Марчук М.І.**

План лекції

1. Система законодавства щодо загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття.
2. Недержавне соціальне страхування.
3. Додаткові заходи соціального захисту окремих категорій громадян.
4. Тенденції розвитку законодавства про пенсійний вік.
5. Особливості пенсійного забезпечення в зв'язку з втратою працездатності.

Рекомендована література: Основна

1. Андріїв В.В. Правовідносини із загальнообов'язкового державного соціального страхування: теоретичний аспект / В.В. Андріїв, О.В. Москаленко, С.М. Прилипка, О.М. Ярошенко. – Х. : ФІНН, 2011. – 280 с.
2. Директива Ради № 2000/43/ЄС «Про застосування принципу рівного підходу, незалежно від расового або етнічного походження» від 29 червня 2000 р., [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_a65
3. Європейська соціальна хартія (переглянута) від 3 травня 1996 року. // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_062
4. Європейський кодекс соціального забезпечення: прийнятий Радою Європи 16.04.1964 р. // Бюл. зак-ва і юрид. практики України. – К.: Юрінком Інтер, 2004. – № 10.
5. Загальна декларація прав людини ООН; Пакт, Міжнародний документ від 16.12.1948 // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_015
6. Конвенція МОП № 122 «Про політику в галузі зайнятості» (1964 р.), [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/993_062
7. Конвенція МОП № 159 «Про професійну реабілітацію та зайнятість інвалідів» (1983 р.), [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/993_065
8. Конвенція МОП № 81 «Про інспекцію праці у промисловості й торгівлі» (1947 р.), [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/993_036
9. Конституція України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 30. — Ст. 141.
10. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права ООН; Пакт, Міжнародний документ від 16.12.1966 // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_042
11. Основи законодавства про загальнообов'язкове державне соціальне страхування: Закон України від 14 січня 1998 року № 16/98-ВР // Відомості Верховної Ради України. – (редакція від 27.07.2010) – № 23. – Ст. 121.

12. Пенсійне та соціальне забезпечення військовослужбовців, осіб рядового і начальницького складу органів внутрішніх справ та членів їх сімей : довідк. пос. / [В.І. Маценко, Т.П. Кравченко, І.М. Маценко, В.В. Горошко, С.В. Єськов] ; за заг. ред. Є.М. Польського, В.М. Комарницького / МВС України, Луган. держ. ун-т внутр. справ ім. Е.О. Дідоренка, 2011. – 480 с.

13. Право соціального забезпечення в Україні : підручник / О.М. Ярошенко, Г.О. Барабаш, Н.М. Вапнярчук та ін. ; за ред. О.М. Ярошенка. – 4-те вид., переробл. і допов. – Х. : Право, 2015. – 458 с.

14. Право соціального забезпечення в Україні : підручник / Т.А. Занфірова, М.І. Іншин, С.М. Прилипко та ін. ; за заг. ред. Т.А. Занфірової, С.М. Прилипка, О.М. Ярошенка. – 2-ге вид., переробл. і допов. – Х. : ФІНН, 2012. – 640 с.

15. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування: Закон України від 9 липня 2003 року № 1058-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 49–51. – Ст. 376

16. Про зайнятість населення : закон України від 05 лип. 2012 р. № 5067-VI : [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5067-17>.

17. Про соціальний діалог в Україні: закон України від 23.12.2010 р. № 2862-VI : [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2862-17>.

18. Про соціальні послуги : Закон України від 27.04.2022 р. № 2193-IX // Відомості Верховної Ради України. – 2022. – № 18. – Ст. 73

19. Сирота І.М. Право соціального забезпечення в Україні : підручник / І.М. Сирота – вид. восьме – Х. : «Одісей», 2010. – 408 с.

20. Стратегія реформування системи надання соціальних послуг: Схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 08.08.2012 р. № 556-р // Офіційний вісник України від 20.08.2012 р. – № 61, стор. 71, стаття 2482, код акту 62994/2012.

Допоміжна

21. Актуальні проблеми регулювання відносин у сфері праці і соціального забезпечення: Тези доповідей та наукових повідомлень учасників III Міжнародної науково-практичної конференції, 7-8 жовтня 2011 р. / За ред. к.ю.н, доц. В.В. Жернакова. – Харків: Кросроуд, 2011. – 540 с.

22. Бортник С. М. До проблеми пенсійного забезпечення працівників Національної поліції України / Бортник С. М. // Науковий вісник публічного та приватного права. – 2019. – Вип. 2, т. 2. – С. 8-13.

23. Гетьман Є.А. Кодифікація законодавства України: загальна характеристика, особливості, види: [монографія] / Є. А. Гетьман. – Х., «Право», 2012. – 192 с.

24. Гончаров В. Щодо проблеми визначення поняття "соціальне обслуговування" // Вісник прокуратури : загальнодержавне фахове юридичне видання / Генеральна прокуратура України; Нац. юр. ак. України ім. Ярослава Мудрого; КНУТШ. – Київ, 2010. – № 12 (114). – С. 107-112.

25. Гончаров В.О. Правові принципи інституту соціального обслуговування // Проблеми законності : академічний збірник наукових праць / Мін. освіти і

науки Укр. ; Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого. – Харків, 2011. – Вип. 113. – С. 226-233.

26. Грищенко К. А. До характеристики рівнів правового регулювання соціального захисту працівників державної виконавчої служби та приватних виконавців / Грищенко Катерина Анатоліївна // Юридичний бюлетень. – 2018. – Вип. 7, ч. 1. – С. 210-215

27. Клименко А. Л. Соціальний захист і соціальне забезпечення в умовах євроінтеграції України : окремі аспекти // Науково-практичний журнал теорія та практика правознавства Вип. 2 (12) електрон. наук. вид. – 2017 ISSN 2225-6555

28. Клименко А. Л. Зубожіння: причини, наслідки і шляхи подолання : // Проблеми законності (Problems of legality) : зб. наук. праць / відп. ред. В. Я. Тацій. – Харків : Нац. юрид. ун-т імені Ярослава Мудрого, 2018.

29. Клименко А. Л. Міжнародно-правові гарантії здійснення права людини на соціальне забезпечення // Право та інновації: наук. – практ. журн./ редкол.: Ю.Є. Атаманова та ін. – Х.: Право, 2016. – № 1. – С. 238-244.

30. Клименко А. Л. Право на соціальне забезпечення у системі конституційних прав і свобод людини і громадянина // Вісник Вищої кваліфікаційної комісії суддів України. – Київ : ФОП «Піраміда». – № 1 – 2016. – С. 22-26.

31. Клименко А. Л. Стандарти і гарантії соціального забезпечення: міжнародно-правовий і вітчизняний контекст : монографія / А. Л. Клименко. – Харків: Юрайт, 2019. – 176 с.

32. Ляхівненко С. М. Правова природа міжнародних стандартів захисту соціальних та економічних прав засуджених // Держава і право : збірник наукових праць. Юридичні і політичні науки / Інститут держави і права ім. Корещького В.М. НАН України. – Київ, 2010. – Вип. 49. – С. 590-595. – ISSN 1563-3349

33. Москаленко О.В. Основні засади загальнообов'язкового державного соціального страхування в умовах ринкової економіки : монографія / Москаленко Олена Вячеславівна. – Х. : Юрайт, 2012. – 400 с.

34. Розвиток законодавства про працю і соціальне забезпечення: здобутки і проблеми: тези доп. та наук. повідомл. сучасн. IV Міжнар.наук.-практ.конф. (Харків, 5-6 жовт. 2012 р.) / За ред. В.В.Жернакова. – Х.: Право, 2012. – 500 с.

35. Рунова Н.О. Джерела (форми) соціального обслуговування: сучасні тенденції розвитку / Н.О. Рунова // Форум права. – 2011. – №1. – С. 859 – 863 [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2011-1/11rnoctr.pdf>

36. Синчук С. Гарантування гідного рівня життя особи у сфері соціального забезпечення/ Вісник львів. ун-ту. / Серія юрид. 2011. Вип. 52. С. 234-242.

37. Синчук С. Соціальні пільги як вид соціального забезпечення в Україні. Інтернет-видання “Юриспруденція он-лайн” // Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://www.lawyer.org.ua/?w=r&i=&d=311>

38. Синчук С.М. Правовідносини соціального забезпечення : суб'єкти, зміст, об'єкти : монографія / С.М. Синчук. – Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2015. – 422 с.

39.Тищенко О.В. Окремі питання соціально-правового становища громадян похилого віку в Україні / О.В. Тищенко // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2011. – № 3 – С.66–73.

40.Тищенко О.В. Соціально-правовий захист вразливих верств населення України: Науково-практичний посібник / О.В. Тищенко. – К. : ВГЛ «Обрії», 2011. – 336 с.

41.Тюптя О. Шляхи вдосконалення сфери соціальних послуг в Україні / О. Тюптя, В. Шкуро // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка / Київський національний університет імені Тараса Шевченка. – Київ : Київський університет, 2011.

42.Халецька А. А. Соціальний захист населення в Україні: теорія та практика державного управління: [монографія] / А. А. Халецька. – Донецьк: Юго-Восток, 2010. – 430 с.

43.Чутчева О. Соціальне обслуговування: проблеми галузевої належності // Право України: юридичний журнал. Науково-практичне фахове видання. Спецвипуск / Міністерство юстиції України; Конституційний Суд України. – Київ, 2010. – № 12. – С. 252-259.

44.Шумило М.М. Правовідносини у сфері пенсійного забезпечення в Україні : монографія / М.М. Шумило. – К. : Ніка-Центр, 2016. – 680 с.

45.Шумна Л. До проблеми принципів інституту соціального обслуговування // Вісник Академії правових наук України : збірник наукових праць / Президія Акад. правових наук України. – Харків, 2011. – № 3 (66). – С. 197-205.

46.Шумна Л. П. Соціальна підтримка як організаційно-правова форма соціального забезпечення : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Харків, 2014. 39 с.

47.Юшко А. М., Швець Н. М. Міжнародні соціальні стандарти: навч. посібник/за заг. ред. В. В. Жернакова. Харків, 2013. 121 с.

Інформаційні ресурси в Інтернеті:

www.rada.gov.ua – сайт Верховної Ради України.

www.kmu.gov.ua – сайт Кабінету Міністрів України.

www.nbuv.gov.ua – електронний каталог Національної бібліотеки України ім. Вернадського.

<https://library.ukma.edu.ua> – електронний каталог наукової бібліотеки НаУКМА.

<https://dspace.univd.edu.ua> - інституційний репозитарій Харківського національного університету внутрішніх справ.

Текст лекції

1. Система законодавства щодо загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття

Створення системи соціального захисту з максимальним урахуванням усього розмаїття потреб та інтересів окремих осіб і верств населення, яка б убезпечувала людину від соціально-економічної деградації та сприяла укоріненню соціальної, економічної, політичної стабільності у суспільстві – одне з найважливіших функцій держави за умов нинішньої нестабільності. При чому основне завдання цієї системи полягає в обмеженні та нейтралізації негативних соціально-економічних явищ та процесів, що закономірно вимагає створення ефективної системи соціального страхування. Теоретико-методологічні, методичні та прикладні питання соціального захисту населення, підвищення його ефективності були й залишаються предметом наукових досліджень українських учених. Серед останніх публікацій у цьому напрямку варто відмітити праці Е.М. Лібанової, що досліджує вплив демографічної ситуації на соціально-економічний розвиток та на систему соціального захисту; М.М. Руженського, роботи якого спрямовані на встановлення особливостей розвитку системи соціального захисту в умовах формування ринкової економіки; В.А. Скуратівського, що займається проблемами соціальної політики; О.П. Ковалю, дослідження якого присвячені проблемам модернізації системи соціального захисту в Україні та інших. Аналіз змісту робіт вітчизняних вчених, що присвячені дослідженню теоретико-методологічних питань соціального захисту населення, механізмів його функціонування і розвитку, свідчить про наявність великого розмаїття підходів.

В сучасній науковій літературі все більш поширеними стають думки, що в умовах глобалізації держави мають вживати заходи з деякого скорочення соціальних програм, проводячи паралелі між зниженням темпів економічного зростання в країнах Європи та високими соціальними видатками. Однак, подібні питання можуть виникати лише у тих країн, які вже досягли високого рівня соціального захисту та мають активно налаштоване населення, що здатне свідомо приймати участь у реалізації соціального страхування, використовуючи при цьому як державні так і недержавні інституції. Якщо в країнах європейської цивілізації, з притаманним їм індивідуалізмом, переважна частина населення погоджується із власною відповідальністю за свій вибір, то в Україні у масовій свідомості укорінено тільки соціальну відповідальність держави. Здійснення трансформації соціальної відповідальності держави у соціальну відповідальність суспільства вимагає тривалих та складних інституційних перетворень. У короткостроковій перспективі забезпечити мінімальний рівень соціальних гарантій, за сучасних вітчизняних реалій, здатна лише держава. Відповідно, це вимагає формування дієвого механізму державного соціального загальнообов'язкового страхування.

Отже, відповідно до ст. 1 закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття» від 2 березня 2000 року № 1533-III, загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття – система прав, обов'язків і гарантій, яка передбачає матеріальне забезпечення на випадок безробіття з незалежних від застрахованих осіб обставин та надання соціальних послуг за рахунок коштів Фонду

загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття.

Законодавство про страхування на випадок безробіття складається з Основ законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування, цього Закону, закону України «Про зайнятість населення» від 5 липня 2012 року № 5067-VI та інших нормативно-правових актів, що регулюють відносини у сфері страхування на випадок безробіття, а також міжнародних договорів України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Відтак, з 1 січня 2018 року у системі загальнообов'язкового державного соціального страхування відбулися наступні зміни:

Організаційні зміни.

1 січня 2018 року завершилось злиття фондів соціального страхування з тимчасової втрати працездатності та від нещасних випадків на виробництві, метою якого було зменшення адміністративно-господарських видатків системи соціального страхування. Фонд соціального страхування України з нового року розпочав свою роботу з новою структурою своїх робочих органів та на третину скороченим штатом. Загалом адміністративно-господарські видатки Фонду у 2018 році порівняно з минулим роком мають скоротитися на 8,3% або на 106,4 млн. грн.

Відповідно до статті 53 Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» та постанови Кабінету Міністрів України від 05.08.2015 № 555 «Деякі питання здійснення контролю за діяльністю Фонду соціального страхування» виконавчою дирекцією Фонду здійснено заходи щодо створення Громадської ради Фонду, до якої мають входити представники інститутів громадянського суспільства – представники громадських об'єднань, що підтвердили в установленому законом порядку всеукраїнський статус і в установчих документах яких передбачено здійснення захисту прав та інтересів застрахованих осіб та/або потерпілих на виробництві, а також представники всеукраїнських профспілок, їх об'єднань, всеукраїнських об'єднань організацій роботодавців, легалізованих відповідно до законодавства.

Щодо сплати єдиного соціального внеску.

З початку року змінилась максимальна величина бази нарахування єдиного внеску, тобто максимальна сума доходу застрахованої особи на місяць, на яку нараховується єдиний внесок, з 25 розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб на 15 розмірів мінімальної заробітної плати, встановленої законом, і становить 55 845 грн. (15x3723).

З 11 жовтня 2017 року набрали чинності норми про те, що страхуванню від нещасного випадку та у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності підлягають особи, які працюють на умовах цивільно-правового договору, які до цього за цими видами соціального страхування брали участь лише на добровільних засадах.

З 1 січня 2018 року до платників єдиного внеску належать члени фермерського господарства, якщо вони не належать до осіб, які підлягають

страхуванню на інших підставах. До цього члени фермерського господарства визначалися як особи, які можуть добровільно сплачувати внески.

Крім того члени фермерських господарств з 1 січня 2018 року будуть звільнятися від сплати єдиного внеску за себе, якщо вони отримують пенсію за віком або є особами з інвалідністю, або досягли віку, встановленого ст. 26 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», та отримують відповідно до закону пенсію або соціальну допомогу. Такі особи можуть бути платниками єдиного внеску виключно за умови їх добровільної участі у системі загальнообов'язкового державного соціального страхування.

Скасовано норму щодо сплати єдиного внеску в розмірі 0,5 мінімального страхового внеску для фізичних осіб - підприємців, які не використовують працю найманих осіб, здійснюють виключно роздрібний продаж товарів з торговельних місць на ринках та/або провадять господарську діяльність з надання побутових послуг населенню і обсяг доходу яких протягом календарного року не перевищує 300 тис. грн. Тобто з 1 січня 2018 року сума єдиного внеску для цих платників не може бути меншою за розмір мінімального страхового внеску.

Про розміри страхових виплат.

1. Постановою правління Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття від 15.12.2017 № 149 збільшено з 1 січня 2018 року мінімальний розмір допомоги по безробіттю для застрахованих осіб на 160 грн. (з 1280 грн. до 1440 грн.), який тепер становить 38,7% від встановленої з нового року мінімальної заробітної плати або 82% від прожиткового мінімуму для працездатних осіб. На перший квартал цього року правлінням Фонду заплановано розгляд питання про поступове збільшення мінімального розміру допомоги по безробіттю з метою наближення його до розміру прожиткового мінімуму.

2. Змінами до частини четвертої статті 19 Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування», які набули чинності 11 жовтня 2017 року, передбачено новий порядок розрахунку розміру допомоги по тимчасовій непрацездатності та допомоги по вагітності та пологах для застрахованих осіб, які протягом 12 місяців перед настанням страхового випадку за даними Державного реєстру загальнообов'язкового державного соціального страхування мають страховий стаж менше 6 місяців.

Якщо раніше така допомога по тимчасовій непрацездатності надавалася в розрахунку на місяць не вище за розмір мінімальної заробітної плати, встановленої законом у місяці настання страхового випадку, а по вагітності та пологах не вище двократного розміру мінімальної заробітної плати, встановленої законом у місяці настання страхового випадку і не менше ніж розмір мінімальної заробітної плати – то тепер, відповідно, перша не може бути більшою, ніж розмір допомоги, обчислений із мінімальної заробітної плати, а друга не може бути більшою, ніж розмір допомоги, обчислений із двократного розміру мінімальної заробітної плати і меншою, ніж розмір допомоги, обчислений із мінімальної заробітної плати.

3. Змінами до статей 24 і 25 Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» скасовано пільги для осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи і віднесених до категорії 4, а саме – право на отримання допомоги по тимчасовій непрацездатності у розмірі 100 відсотків середньої заробітної плати (доходу) незалежно від страхового стажу та подовженої тривалості виплати допомоги по вагітності та пологах жінкам.

4. Передбачено норми, що розмір щомісячних страхових виплат для потерпілих на виробництві не може перевищувати 10 прожиткових мінімумів, установлених для працездатних осіб.

5. З 1 січня 2018 року передбачено осучаснення щомісячних страхових виплат для потерпілих на виробництві за період з 2008 по 2011 рік відповідно до постанови Кабінету Міністрів України «Про перерахування розміру страхових виплат потерпілим від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності, та членам їх сімей» від 27 грудня 2017 р. № 1053.

Питання пов'язано з тим, що у період з 2001 року по 2012 рік щомісячні страхові виплати потерпілим на виробництві щорічно підвищувалися на коефіцієнт зростання середньої реальної заробітної плати в країні за попередній рік. У 2012 році на вимогу профспілок було вирішено питання щодо перерахунку щомісячних виплат, що надаються постраждалим на виробництві, виходячи з темпу росту номінальної, а не реальної заробітної плати, що значно вище попереднього. Було проведено осучаснення щомісячних страхових виплат, призначених до 1 березня 2007 року, та забезпечено в 2013 році перерахунок страхових виплат з урахуванням середньої номінальної заробітної плати в країні. Також було розпочато роботу щодо можливості проведення перерахунку страхових виплат з урахуванням середньої номінальної заробітної плати за період з 2008 року по 2011 рік, проте з 2014 року ця робота призупинилась у зв'язку із негативними подіями в країні та фінансовою кризою.

Постановою Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2017 року № 1053 передбачено перерахунок щомісячних страхових виплат за період з 2008 по 2011 рік, щоправда за дещо іншим механізмом. Перерахунок здійснюватиметься шляхом підвищення розміру заробітної плати, з якої обчислено щомісячну страхову виплату (відкоригованої на коефіцієнти перерахунків, що проводились Фондом до 2018 року), на суму збільшення середньої заробітної плати в країні у відповідному році. Зокрема, розмір збільшення становить:

1281,92 гривні — для осіб, які мали право на перерахування з 1 березня 2008 р., 1 березня 2009 р., 1 березня 2010 р., 1 березня 2011 р.;

826,73 гривні — для осіб, які мали право на перерахування з 1 березня 2009 р., 1 березня 2010 р., 1 березня 2011 р.;

727,19 гривні — для осіб, які мали право на перерахування з 1 березня 2010 р., 1 березня 2011 р.;

393,88 гривні — для осіб, які мали право на перерахування з 1 березня 2011 року.

Для проведення зазначеного перерахунку страхових виплат за 2008-2011 роки 174 019 потерпілим на виробництві (та членам їх сімей) у бюджеті Фонду соціального страхування на 2018 рік передбачено 1 077,9 млн. грн.

6. З 1 березня 2018 року будуть перераховані щомісячні страхові виплати потерпілим на виробництві та членам їх сімей з урахуванням коефіцієнта 1,20 (20%), для чого бюджетом Фонду передбачено кошти в сумі 872 млн.грн.

Крім того, з 1 березня 2018 року будуть підвищені щомісячні страхові виплати потерпілим на виробництві, які отримують менше розміру мінімальної заробітної плати в перерахунку на 100 % втрати працездатності, виходячи з розміру мінімальної заробітної плати, встановленої на 1 січня 2017 року (3200 грн.), з урахуванням ступеня втрати працездатності.

Санаторно-курортне та реабілітаційне лікування.

З 1 січня 2018 року змінюється система замовлення та розподілення путівок на відновлювальне лікування за рахунок коштів Фонду соціального страхування України. Постановою правління Фонду від 13.07.2017 № 39 затверджено новий Порядок відшкодування витрат за надані соціальні послуги з лікування застрахованих осіб та членів їх сімей після перенесених захворювань і травм у реабілітаційних відділеннях санаторно-курортних закладів за рахунок коштів Фонду соціального страхування України, який дає право самостійного вибору застрахованою особою санаторно-курортного закладу.

Відшкодування витрат за надані послуги із реабілітаційного лікування в межах граничних розмірів витрат здійснюватиметься шляхом оплати цих послуг у формі безготівкового перерахування коштів санаторно-курортному закладу відповідно до тристороннього договору (між застрахованою особою, відділенням Фонду та санаторно-курортним закладом).

Затверджено Граничні розміри витрат на відшкодування вартості одного ліжко-дня лікування в реабілітаційному відділенні санаторно-курортного закладу для застрахованої особи або члена її сім'ї (дитини у супроводі одного із застрахованих батьків або застрахованої особи, яка їх замінює (опікуна, піклувальника) на 2018 рік (600 грн. для застрахованої та 420 грн. для супроводжуючої особи).

Також затверджено Граничні розміри витрат для відшкодування вартості одного ліжко-дня санаторно-курортного лікування потерпілого та перебування супроводжуючої особи санаторно-курортним закладам за вибором потерпілих внаслідок нещасного випадку на виробництві або професійного захворювання на 2018 рік (для потерпілого з наслідками травм, захворюваннями хребта та спинного мозку – 581 грн., для його супроводжуючого – 445 грн.; для інших потерпілих – 560 грн., для їх супроводжуючих – 470 грн.).

2. Недержавне соціальне страхування

Більшість видів соціального забезпечення реалізуються саме через соціальне страхування. Соціальне страхування є джерелом матеріального забезпечення громадян у старості, у разі захворювання, безробіття, нещасного випадку. Зміст загальнообов'язкового державного соціального страхування

полягає у розподіленні соціального ризику між роботодавцями, найманими працівниками та іншими особами, які підлягають обов'язковому страхуванню і державою. Особа, завчасно передбачаючи невідворотне настання певного соціального ризику, повинна «заробити» право на отримання певного матеріального блага. Таким чином, соціальне страхування охоплює насамперед ті соціальні ризики, які наперед відомі, передбачувані і неодмінно трапляються у людей у певний час чи за певних обставин: старість, захворювання, безробіття, нещасний випадок.

Добровільне або недержавне страхування – це страхування, яке здійснюється на основі угоди між страховиком і страхувальником. Загальні умови та порядок проведення добровільного страхування визначаються правилами страхування, які розробляються страховиком самостійно і підлягають обов'язковій реєстрації. Конкретні умови страхування визначаються при укладанні договору страхування.

У науковій літературі питанню організації системи недержавного пенсійного страхування присвячені праці вітчизняних та зарубіжних учених, таких як: В. Геєць, Е. Лобанова, Т. Сальникова, Т. Кір'ян, І. Ломанов, В. Новіков, В. Никитенко, І. Василькович, В. Нагорний, В. Яценко, С.Е. Савич, А. Бахмач, В. Грушко, О. Палій, Е. Четиркін, Б.О. Зайчук, В. Івашкевич, В. Понікаров, Д. Леонова, М. Свердел, А. Федоренко, В. Баскаков, С. Михайлов, М. Лазебна, Е. Долан, Р. Кемпбел, М. Мак Таггарта, К. Фабоцці та ін. Однак не усі проблеми розвитку та впровадження цієї системи ще розкрито та розглянуто. Крім того, ці питання охоплюють усе населення нашої країни, тому потребують подальшого детального дослідження.

Відповідно до закону України «Про недержавне пенсійне забезпечення» від 9 липня 2003 року № 1057-IV, суб'єктами недержавного пенсійного забезпечення є:

- недержавні пенсійні фонди;
- страхові організації, які уклали договори страхування довічної пенсії з учасниками фонду, страхування ризику настання інвалідності або смерті учасника фонду;
- банківські установи, які уклали договори про відкриття пенсійних депозитних рахунків;
- вкладники та учасники пенсійних фондів, учасники накопичувальної системи пенсійного страхування;
- вкладники пенсійних депозитних рахунків;
- учасники недержавного пенсійного забезпечення;
- засновники пенсійних фондів;
- роботодавці - платники корпоративних пенсійних фондів;
- саморегулювні організації суб'єктів, які надають послуги у сфері недержавного пенсійного забезпечення;
- органи державного нагляду і контролю у сфері недержавного пенсійного забезпечення;
- адміністратори пенсійних фондів;
- компанії з управління активами;

- зберігачі;
- аудитори;
- особи, які надають консультаційні та агентські послуги.

Недержавне пенсійне забезпечення здійснюється:

1) пенсійними фондами шляхом укладення пенсійних контрактів між адміністраторами пенсійних фондів та вкладниками таких фондів відповідно до цього Закону;

2) страховими організаціями шляхом укладення договорів страхування довічної пенсії з учасниками фонду, страхування ризику настання інвалідності або смерті учасника фонду відповідно до цього Закону та законодавства про страхування;

3) банківськими установами відповідно до цього Закону та законодавства про банківську діяльність шляхом укладення договорів про відкриття пенсійних депозитних рахунків для накопичення пенсійних заощаджень у межах суми, визначеної для відшкодування вкладів Фондом гарантування вкладів фізичних осіб, що встановлюється згідно із законом.

Законодавство про недержавне пенсійне забезпечення складається з цього Закону, законодавства про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування, законів України «Про банки і банківську діяльність», «Про інститути спільного інвестування (пайові та корпоративні інвестиційні фонди)», «Про цінні папери та фондовий ринок», «Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні», «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» та інших нормативно-правових актів, прийнятих відповідно до цього Закону.

3. Додаткові заходи соціального захисту окремих категорій громадян

Серед додаткових заходів соціального захисту переважне місце належить пільгам, які передбачено законодавством.

Пільга – це встановлений законодавством дозвіл на повне або часткове звільнення певних категорій осіб від виконання певних обов'язків, які встановлені для інших суб'єктів (категорії суб'єктів), або надання особі додаткових прав (додаткового змісту та обсягу права) у визначеній сфері, порівнюючи з правами (обсягом прав) інших осіб у такій сфері.

Таким чином, пільги – це нерівність у правах, за допомогою пільг здійснюється диференціація категорій осіб, яким надається особливий статус (професійний або соціальний). Пільги – це завжди поліпшення становища особи порівняно з іншими особами, що мають права у певній сфері (галузі). При цьому надання пільг одній категорії осіб тягне скорочення обсягу прав у інших категорій осіб. Особливо це виявляється, коли фінансування забезпечення прав у певній сфері здійснюється з одного джерела, наприклад з державного або місцевого бюджетів, або за рахунок коштів відповідних роботодавців.

Отже, існування пільг – складна проблема. Світова практика свідчить, що пільги можуть застосовуватися, але обсяги таких пільг мають бути оптимальними, їх критерії мають бути встановлені у законі, і при цьому має

бути додержано принципу соціальної справедливості щодо забезпечення прав у цілому для населення або його частини.

За сферою суспільного життя пільги поділяють на трудові, податкові, транспортні, житлові, у сфері охорони здоров'я, освіти тощо.

Залежно від характеру підстави, з якої пільги надаються певним категоріям осіб, пільги поділяють на професійні й соціальні.

В Україні пільги встановлені для певних категорій працівників у зв'язку з їх професійним статусом (народні депутати, депутати місцевих рад, військовослужбовці, поліцейські, судді, прокурори та ін.), та у зв'язку з особливим соціальним статусом окремих категорій населення (ветерани війни, ветерани праці, ветерани органів внутрішніх справ та військової служби, особи з інвалідністю та ін.).

Так, 29 жовтня 2014 року Президент України Петро Порошенко підписав Указ № 835/2014 «Про невідкладні заходи щодо забезпечення додаткових соціальних гарантій окремим категоріям громадян» щодо посилення соціального захисту учасників антитерористичної операції в Донецькій і Луганській областях та членів їх сімей, а також інших громадян, які проживають на території Донецької і Луганської областей.

Указом, зокрема, Кабінету Міністрів України доручено розробити та внести в установленому порядку на розгляд Верховної Ради України законопроекти про соціальний захист осіб, які захищали незалежність, суверенітет і територіальну цілісність України та брали безпосередню участь в антитерористичній операції у складі добровольчих батальйонів, та членів їх сімей. Також Кабінет Міністрів має опрацювати питання щодо надання права на вступ поза конкурсом до вищих навчальних закладів дітям, батьки (один із батьків) яких загинули під час участі в антитерористичній операції, захищаючи незалежність, суверенітет і територіальну цілісність України, або померли внаслідок поранення, контузії чи каліцтва, одержаних у районах проведення антитерористичної операції, та за результатами такого опрацювання внести в установленому порядку відповідні пропозиції. Уряду доручено вжити невідкладних заходів для вирішення питання переведення на навчання за кошти державного бюджету дітей учасників бойових дій із числа осіб, які захищали незалежність, суверенітет і територіальну цілісність України та брали безпосередню участь в антитерористичній операції, забезпеченні її проведення, за рахунок перерозподілу наявних обсягів державного замовлення.

4. Тенденції розвитку законодавства про пенсійний вік

25 років в Україні тривають спроби здійснити пенсійну реформу. Проведення реформи ускладнює чимало об'єктивних та суб'єктивних факторів, зокрема складна демографічна ситуація, високий рівень тінізації економіки, розбалансованість бюджету та ін. Після завершення революції Гідності ми спостерігаємо нову хвилю спроб вдосконалити існуючу пенсійну реформу, яка здійснюється в умовах пильної уваги з боку світової спільноти, в першу чергу – МВФ, а також в умовах жорсткої політичної конкуренції.

Зі здобуттям незалежності для України, яка успадкувала радянську систему пенсійного забезпечення, яка передбачала тільки солідарний рівень, гостро постало питання формування нової пенсійної системи, яка відповідала б актуальним соціально-економічним умовам. З моменту здобуття незалежності було декілька спроб системної зміни пенсійної системи. Однією з ключових таких спроб було прийняття доволі прогресивного Закону «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» у 2003 році. Однак на практиці Закон не привів до реальної реформи, не розв'язав проблему постійного дефіциту Пенсійного фонду, не забезпечив упровадження державної накопичувальної системи пенсійного забезпечення і не зміг гарантувати гідний рівень пенсійного забезпечення для своїх громадян.

Складна демографічна ситуація в Україні значно ускладнює розробку та реалізацію пенсійної реформи. Однією з головних демографічних проблем України є дуже висока передчасна смертність і, як наслідок, – одна з найнижчих у Європі тривалість життя, особливо у чоловіків.

Одним з дискусійних параметрів демографічного стану України став той факт, що Україна – одна з найстаріших країн у світі. Справді, якщо враховувати лише показник 60+, тобто частку населення старше 60 років, то така.... Проте, частка людей віком 65+ в Україні нижча, ніж у країнах ЄС (15,6% проти 18,9% в середньому по ЄС) за рахунок того, що в інтервалі від 60 до 65 років помирає досить велика кількість людей.

Ще одна загрозлива тенденція – старіння населення. У майбутньому рівень старіння населення та демографічне навантаження зростатимуть за рахунок скорочення населення працездатного віку. Цьому сприятиме й катастрофічне скорочення народжуваності, яке відбулося у 1990-х роках. Як наслідок, станом на 2017 рік в Україні склалась ситуація, коли на 12,5 млн пенсіонерів припадає 26 млн осіб працездатного віку з яких зайнятими є тільки 176 млн осіб. При цьому з числа зайнятих тільки 10 млн осіб сплачують ЄСВ – базу для формування пенсійного фонду.

В бюджеті на 2017 рік був закладений дефіцит Пенсійного фонду в розмірі 141,5 млрд грн, що становить 5.5% ВВП. Таким чином Пенсійний фонд здатний бездефіцитно фінансувати менш ніж половину свої видатків. Аналогічна ситуація спостерігалась і в 2016 році – з суми Пенсійного фонду в розмірі 257 млрд грн дефіцит становив 145 млрд. Уже зараз в Україні пенсійні видатки становлять 15% від ВВП що є одним із найвищих показників у Європі та значно перевищує аналогічний показник багатьох країн з істотно вищим рівнем старіння, таких як Швеція, Фінляндія, Великобританія, Норвегія, Швейцарія. Пенсійний вік у нашій країні лишається одним із найнижчих у Європі – фактично, з урахуванням пільгових пенсій – 55 років, порівняно з 63,1 років у середньому в країнах ЄС. Середня тривалість трудового стажу в Україні – тобто періоду, протягом якого людина заробляє собі пенсію, однакова для чоловіків та жінок (близько 34 років). Також в 2016 році в Україні налічувалося 830 000 осіб молодше пенсійного віку, які отримували так звані «ранні» пенсії.

Таким чином розробка проекту пенсійної реформи відбувалась в досить складних та напружених умовах. В травні 2017 року Кабінет міністрів під тиском МВФ все-таки ухвалив проект довгоочікуваної пенсійної реформи.

5. Особливості пенсійного забезпечення в зв'язку з втратою працездатності

Право на пенсійне забезпечення є одним із основоположних прав. Відповідно до ст. 46 Конституції України, громадяни мають право на соціальний захист, що включає право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття незалежних від них обставин та в інших випадках передбачених законом. Ч. 2 ст. 46 Конституції України, передбачає, що пенсії, інші види соціальних виплат та допомоги, що є основним джерелом існування, мають забезпечувати рівень життя, не нижчий від прожиткового мінімуму встановленого законом. В умовах економічної кризи є важливим питання реалізації права на пенсійне забезпечення, яке має значення, як прикладна проблема, так і суто теоретична. Вказане питання практично завжди було предметом наукових досліджень. Значна увага в наукових дослідженнях приділялася вченими-правниками Н.Б. Болотіною, В.Н. Дурденевським, І.В. Оклеї, С.М. Прилипком, І.М. Сиротою, О.М. Ярошенком, Н.М. Хуторян та багатьма іншими. Разом з тим динамічний розвиток пенсійного забезпечення, його реформування потребує подальшого дослідження цієї проблематики.

Отже, наразі, умови призначення пенсії за віком є наступними:

Особи мають право на призначення пенсії за віком після досягнення віку 60 років та наявності страхового стажу не менше 15 років.

До досягнення віку 60 років, право на пенсію за віком мають жінки 1961 року народження і старші після досягнення ними такого віку:

55 років - які народилися до 30 вересня 1956 року включно;

55 років 6 місяців - які народилися з 1 жовтня 1956 року по 31 березня 1957 року;

56 років - які народилися з 1 квітня 1957 року по 30 вересня 1957 року;

56 років 6 місяців - які народилися з 1 жовтня 1957 року по 31 березня 1958 року;

57 років - які народилися з 1 квітня 1958 року по 30 вересня 1958 року;

57 років 6 місяців - які народилися з 1 жовтня 1958 року по 31 березня 1959 року;

58 років - які народилися з 1 квітня 1959 року по 30 вересня 1959 року;

58 років 6 місяців - які народилися з 1 жовтня 1959 року по 31 березня 1960 року;

59 років - які народилися з 1 квітня 1960 року по 30 вересня 1960 року;

59 років 6 місяців - які народилися з 1 жовтня 1960 року по 31 березня 1961 року;

60 років - які народилися з 1 квітня 1961 року по 31 грудня 1961 року.

Максимальний розмір пенсії за віком. Мінімальний розмір пенсії за віком.

Є право на пенсію за віком, але особа працює. Ноне може перевищувати десяти прожиткових мінімумів, установлених для осіб, які втратили працездатність (з урахуванням надбавок, підвищень, цільової грошової допомоги та ін.). встановлюється в розмірі прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність (за наявності у чоловіків 35 років, а у жінок 30 років страхового стажу). пенсія призначається з урахуванням страхового стажу на день звернення за призначенням пенсії з підвищенням розміру пенсії за віком відповідно до Закону.

Жінкам, які народилися у період по 31 грудня 1961 року, після виходу на пенсію встановлюється підвищення розміру пенсії, в розмірі 2,5 відсотка за кожні 6 місяців більш пізнього виходу на пенсію, починаючи з 55 років до досягнення ними 60-річного віку

Умови призначення пенсії по інвалідності.

Пенсія по інвалідності призначається незалежно від того, коли настала інвалідність: у період роботи, до влаштування на роботу чи після припинення роботи.

Пенсія по інвалідності призначається в разі настання інвалідності, що спричинила повну або часткову втрату працездатності внаслідок загального захворювання (в тому числі каліцтва, не пов'язаного з роботою, інвалідності з дитинства) за наявності страхового стажу, передбаченого статтею 32 Закону. Причина, група, час настання інвалідності, строк, на який встановлюється інвалідність, визначаються органом медико-соціальної експертизи згідно з законодавством.

Пенсія призначається на весь термін призначення інвалідності.